

Cù Lao Phố

Những ai ra Bắc vào Nam bằng đường tàu hỏa đều có dịp đi ngang cù lao Phố (xã Hiệp Hòa, Biên Hòa, Đồng Nai) qua hai chiếc cầu lớn (cầu Gành, cầu Rạch Cát) bắc ngang hai nhánh chẻ ra của sông Đồng Nai, tạo ấn tượng cho khách du hành phương xa rằng, cù lao Phố là vùng đất hiền hòa, trù phú, mến khách. Ba trăm năm trước (1698) Nông Nại Đại Phố đã được Đức ông Lê thành hầu Nguyễn Hữu Cảnh khai sinh. Từ bản trại đầu tiên này, phủ Gia Định được thành lập với hai huyện Phước Long (dựng dinh Trấn Biên tức đất Biên Hòa ngày nay) và Tân Bình (dựng dinh Phiên Trấn tức đất Sài Gòn - Thành phố Hồ Chí Minh ngày nay).

Nông Nại đại Phố xưa

Cù lao Phố (CLP) là bãi phù sa bồi giữa sông Đồng Nai. Tục truyền rằng trước khi Đức ông Nguyễn Hữu Cảnh đặt chân đến xác lập hành chính vùng đất Đồng Nai - Gia Định, đất CLP bạt ngàn rừng. Lúc bấy giờ, đây là vùng đất khai phá tạm bợ của số ít người Việt nghèo khó di cư từ phía Bắc vào. Đến giữa thế kỷ 17, số di dân kéo đến khẩn hoang - lập ấp ngày càng đông, rừng CLP mất dần. Ngày nay dấu ấn của rừng là những cây sao dầu cổ thụ còn sót lại ở các sân đình, chùa. Có thể nói sinh hoạt đình chùa là nét văn hóa nổi bật của dân CLP. "Hiệp Hòa" là sự hòa hợp của vào trăm nóc gia ở ba ấp Nhất Hòa, Nhị Hòa, Tam Hòa. 11 làng ở ba ấp có 11 đình và 9 chùa. Thành hoàng được thờ ở các đình là những vị tổ đặt nhất dao đầu tiên khai phá. Có hai chùa xưa nhất phải kể là chùa Đại Giác và chùa Chúc Thọ. Chùa Đại Giác được công chúa Nguyễn Thị Ngọc Ánh con vua Minh Mạng xây dựng. Còn chùa Chúc Thọ gọi nôm là chùa Thủ Huồng do Võ Hữu Hoàng - một thư lại chuyên cho vay cất cổ - lập đầu thế kỷ 19 như thể chuộc lại lỗi lầm.

Ngoài chuyện nhờ đất bồi, cây cối ở CLP tươi tốt quanh năm còn nhờ vào hệ thống kênh rạch chằng chịt như: rạch Lò Gốm, rạch ông Án, rạch Mọi... Các bến đò là đầu mối thông thương chính: bến đò Kho, bến đò An Hảo. Long Kiểng... Như vậy Nông Nại Đại Phố được khai phá mở mang từ đầu thế kỷ 17. Đến năm chường cơ Nguyễn Hữu Cảnh vào kinh lược và tổ chức hành chính đất mới mở mang phía Nam (1698) CLP càng phát triển sầm uất. Khoảng một thế kỷ sau, Nông Nại Đại Phố bị tàn phá bởi chiến tranh. Sử viết: "Phố lớn Nông Nại bị tàn phá trong khói lửa chiến tranh. Trong khi đó vùng đồng bằng sông Cửu Long đầy mạnh khai thác làm ra ngày càng nhiều lúa, hàng hóa, vượt xa vùng dinh Trấn Biên. Nhà buôn người Hoa kéo nhau về vùng Chợ Lớn, lập lên thương cảng Sài Gòn thay cảng Nông Nại lụi tàn. CLP một thời thuyền bè ra vào nhộn nhịp, kẻ buôn, người bán tấp nập đông vui, phố lâu san sát... trở thành miền quê yên ả thừa dân". Trong kháng chiến chống Pháp và Mỹ, dù là vùng tạm chiếm nhưng CLP cũng đã đóng góp khá nhiều cho cách mạng. CLP được Nhà nước phong tặng xã anh hùng năm 1994.

Cù lao Phố nay

Ngày nay, CLP vẫn là miền quê yên ả nhưng không còn thừa dân nữa. Từ con số 2000 dân với 400 hộ trước Cách mạng tháng Tám nay đã là 100.000 dân với 1.400 hộ. Bên cạnh việc làm ruộng lúa nước (250 ha), gia đình nào cũng có người làm công nhân viên nhà nước hay đầu quân cho các khu công nghiệp lớn ở Biên Hòa. Những nghề truyền thống như dệt chiếu, làm gốm, đúc đồng đều mai một. Một số nghệ nhân còn sót lại của nghề như ông Tư Hoa, Tư Đào, Sáu Sảnh... đều đã chuyển nghề. Theo nhịp điệu phát triển chung CLP may mắn còn một

nghề cha truyền con nối đang phát mạnh: thợ xây. Toàn xã Hiệp Hòa hiện còn gần 800 người hành nghề thợ xây.

Dân CLP sống với nhau thân ái như bà con một nhà, đạp xe rảo một vòng quanh xã, chào hỏi đến khản tiếng mà vẫn chưa hết người quen. Vào các dịp cúng đình chùa, mỗi thăm giao lại càng rôm rả, ở đây, các cụ nhắc chuyện xưa để răn dạy con cái đời nay. Dân CLP hầu như cúng kiếng quanh năm, hết kỳ yên đình này rồi tới tạ ơn đình nọ. Nét xưa CLP còn tồn tại ở những ngôi nhà tuổi hơn trăm năm. Đó là nhà ông Bảy Di, nhà cô Năm Trầu, nhà cô giáo Hòa... Mối lo lớn nhất của những ngôi nhà cổ xưa này hiện nay là làm sao để chống được mối mọt. Cô Nguyễn Nguyệt Quới - chủ nhân một ngôi nhà - có tuổi gần hai trăm năm - than thở: "Sức chống chọi cho ngôi nhà này cùng lắm là mười năm nữa, tốn kém lắm, rồi chắc phải hạ xuống, ở nhà xây". Trường kỷ, các câu hoành, câu đối, cột kèo... nhà cô Tư Quới hết thảy đều khảm xà cừ và đang kêu cứu! Cây kiếng của mỗi nhà cũng là nét đặc trưng của CLP. Nghèo giàu gì không biết nhưng nhà nào cũng có dăm chục bồn với các loại xuân muộn, nhất chi mai, mẫu đơn, tường vi... Dân CLP không nghèo vì nổi tiếng chí thú làm ăn. Bây giờ bà con CLP bàn nhau làm ăn lớn theo mô hình V.A.C (vườn, ao, chuồng). Theo chân các phú nông thu nhập hàng trăm triệu mỗi năm như ông Ba Sơn, ông Đại Hàn... nhiều bà con rộn ràng cải tạo vườn tạp. Cây bưởi thanh tra làm nên đất Biên Hòa danh tiếng "chào hàng" đều đặn mỗi năm vài ngàn gốc mới... Có ăn, có để, chuyện học hành của con em CLP được gia đình chăm lo. Những "ông nghề, cô cử" vinh qui hàng năm không còn là chuyện lạ ở những xóm làng đỏ tươi màu dâm bụt.

Ngôi nhà ông Bảy Di trên 150 năm tuổi

Chuyện ngày mai

Kỷ niệm 300 năm ngày thiết chế hành chính đất Đồng Nai - Gia Định, chiếc nôi CLP như được dịp chăm chút lại. Đã có hàng chục tỉ đồng bỏ ra cho các công trình trường học, đường sá, chợ búa... Một cảnh quan di tích đang được trùng tu, xây dựng mới là hệ thống văn bia Biên Hòa - kẻ đá bờ sông Đồng Nai - đền thờ, lăng mộ huyền túng Đức ông Nguyễn Hữu Cảnh. Kế hoạch khai thác CLP mà không đánh mất gốc văn hóa đặc trưng cũng đã được các nhà lãnh đạo, các nhà qui hoạch đặt ra. Trong vòng 20 năm nữa, với kinh phí đầu tư cả ngàn tỉ đồng, CLP sẽ trở thành trung tâm du lịch hấp dẫn của Đồng Nai và cả nước. Một quần cư với hệ thống đình chùa hài hòa, CLP sẽ có công viên rông, Cổ loa thành, khu "Khai thiên lập địa" (bên cạnh sự tiến hóa của con người còn có cuộc "Nam tiến" vĩ đại của người Việt khai phá, phát hiện ra vùng đất Đồng Nai - Gia Định...) Sẽ có 348 ha/669 ha của CLP được trưng dụng cho kế hoạch này. Trong đó, bến đò An Hảo sẽ được thay bằng chiếc cầu hiện đại để nối CLP với ngã ba Vũng Tàu (đây cũng là con đường nối thẳng sân bay quốc tế Bình Sơn - Long Thành). Mặt khác, với sự phát triển tăng tốc hiện nay, đất CLP bạt ngàn cùng hệ thống kênh rạch mệnh mông cũng được các nhà đầu tư nhòm ngó...

Đền thờ Đức ông Nguyễn Hữu Cảnh

(Tuổi Trẻ Chủ nhật số 30/1998)